

FÖRTROENDE OCH TILLIT I EN SEGREGERAD STAD

BJÖRN RÖNNERSTRAND OCH MARIA SOLEVID

Sammanfattning

Detta kapitel undersöker relationen mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit i Göteborg och hur detta samband ser ut beroende på andelen invandrare i bostadsområdet. Kapitlet visar att institutionellt förtroende är tydligt kopplat till mellanmänsklig tillit samt att tilliten är lägre i områden med hög andel utrikesfödda. Det finns dock inget systematiskt mönster att sambandet mellan institutionsförtroende och tillit ter sig på ett särskilt sätt i områden med högre andel utrikesfödda, med ett viktigt undantag. Bland personer med högt förtroende för skolan och förskolan minskar inte en högre andel utrikesfödda i området den mellanmänskliga tilliten i lika hög utsträckning som bland personer med lågt förtroende för skolan. Resultaten indikerar att satsningar på skolan och förskolan som kan bygga förtroende för dessa verksamheter kan betala sig i högre tillit – inte minst i etniskt segregerade områden i Göteborg.

Det är inte lätt att veta om de människor som bodde i Göteborg för 400 år sedan litade på varandra, eller om de hade förtroende för den tidens auktoriteter och institutioner. Vi har också begränsad kunskap om hur göteborgarna betraktade de många utlänningarna – holländare, tyskar, skottar – som befolkade och byggde staden. Men att Göteborg från första början var en utpräglad invandrarstad råder det ingen tvekan om.

Detta kapitel handlar om förtroende och tillit i den nutida, hårt segregerade staden Göteborg. Både mellanmänsklig tillit och förtroende för institutioner är viktiga indikatorer på demokratins allmäntillstånd. Få företeelser lägger en bättre grund för ett gott samhälle och en fungerande demokrati än när människor hyser förtroende för samhällets institutioner och känner tillit till sina medmänniskor (Putnam, 1993; Putnam, 2000). Misstro mot andra minskar människors vilja att engagera sig i demokratin och i det för demokratin så viktiga civilsamhället (Putnam, 1993; Uslaner & Brown, 2005). Lågt förtroende för demokratins institutioner är ett problem eftersom det riskerar människors tilltro till, och acceptans för, de beslut som politik och förvaltning fattar (Hetherington, 1998).

Förtroende och tillit är snarlika begrepp. I grunden handlar de båda om att acceptera osäkerhet i hopp om att bli väl behandlad av andra. En sak som skiljer begreppen åt är *vem* den andra är. Förtroende är en vertikal relation. Det riktas

uppåt, mot auktoriteter och institutioner, och gäller uppfattningen om att till exempel politiker eller myndigheter är kompetenta, har goda intentioner, har integritet och förutsättningar för att fullgöra sin uppgift på ett bra sätt (Grimmelikhuijsen & Knies, 2017; de Fine Licht & Brülde, 2021). Tillit är istället en horisontell relation, som riktas mot andra människor. Det kan ses som en stereotypisk uppfattning om huruvida andra okända människor är att lita på (Nannestad, 2008).

Detta kapitel tar sin utgångspunkt dels i tidigare forskning som visat ett positivt samband mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit, dels i forskning som visat ett negativt samband mellan invandring/etnisk segregation och tillit. Studier visar att det förtroende som goda institutioner åtnjuter leder till mer tillit till andra människor (Sønderskov & Dinesen, 2016; Delhey & Newton, 2005). En omfattande forskningslitteratur visar också att invandring, etnisk segregation och etnisk mångfald tenderar att påverka tilliten negativt (Putnam, 2007; Dinesen & Sønderskov, 2012; Dinesen & Sønderskov, 2015).

Men frågan är i vad mån förtroende för institutioner kan avhjälpa den negativa effekt som invandring och etnisk segregation kan ha på tilliten? Den tidigare forskningen ger preliminära indikationer att politiska och institutionella faktorer kan mildra påverkan. För Göteborg är detta något av en ödesfråga. Forskning visar inte bara på bråddjupa skillnader i tillit mellan olika bostadsområden, utan även på en negativ påverkan av andelen invandrare i bostadsområdet på tilliten (Arkheide & Solevid, 2017).

I detta kapitel undersöker vi relationen mellan institutionellt förtroende och mellanmänsklig tillit i Göteborg. Vi gör det dels genom ett index bestående av förtroende för fyra institutioner och dels separat för förtroende för 1) polisen, 2) sjukvården, 3) skolan och förskolan respektive 4) äldreboendet. Vidare undersöker vi också sambandet mellan andelen utrikesfödda i bostadsområdet och tillit. Till sist studerar vi om kopplingen mellan förtroende och tillit ser olika ut beroende på andel utrikesfödda i bostadsområdet.

Hur förtroende och tillit hänger ihop

Inom statsvetenskapen har det länge funnits enighet om att både förtroende och tillit är viktiga för en väl fungerande demokrati (Putnam, 1993; 2000). Men det pågår en debatt om hur kopplingen mellan förtroende och tillit ser ut. Att dessa fenomen hänger samman är tveklöst, men *hur* hänger de samman? Diskussionen är delvis överlappande med en angränsande debatt i fältet – om hur goda samhällsinstitutioner hänger samman med tillit. Det som länkar samman dessa två debatter är antagandet att goda samhällsinstitutioner genererar förtroende.

Oavsett om man intresserar sig för kopplingen mellan goda samhällsinstitutioner och tillit eller, som i detta kapitel, kopplingen förtroende för institutioner och tillit, finns det i grunden ett teoretiskt dilemma av ”hönan-och-ägget”-karaktär. Å ena sidan kan tillit ses som en grundförutsättning för goda, och därigenom förtroen-

deskapande, institutioner. Utan tillit saknas goda skäl för att försöka inleda det samarbete som krävs för att skapa gemensamma och fungerande institutioner. Å andra sidan krävs kanske institutionerna för att ge människor skäl att lita på andra (Herreros & Criado, 2008).

Empiriska studier löser svårigen helt den närmast politisk-filosofiska frågan om förutsättningarna för samhällets och institutionernas uppkomst. Men i det korta perspektivet ger analyser av tidsseriedata stöd för att det är institutionernas funktion som påverkar tilliten (Sønderskov & Dinesen, 2014). Vidare finns det också empiriskt stöd för att förtroende för institutionerna leder till högre tillit till andra människor snarare än att det är tillit som påverkar förtroendet (Sønderskov & Dinesen, 2016).

Hur stark påverkan förtroende har på tilliten är sannolikt beroende av vilka institutioner som avses. Kopplingen anses vara särskilt stark när det kommer till rättsvårdande samhällsinstitutioner som polis och domstolar. Inte minst framhålls detta som en illustration till ett teoretiskt argument om mekanismen som binder samman förtroende och tillit. Personer som möter väl fungerande rättsinstitutioner blir trygga med att andra människor har lite att vinna på ohederligt och bedrägligt beteende (Rothstein & Stolle, 2008).

Men alla institutioner är inte direkt involverade i rättsskipningen i samhället. Bo Rothstein och Dietlind Stolle (2008) lyfter också fram en alternativ mekanism som handlar om inferens. Teorin kretsar kring medborgarnas möte med den offentliga förvaltningen och säger att människor drar slutsatser om andra människor baserat på mötet med byråkraten på socialförvaltningen, i skolan, och liknande institutioner. Om människor med positioner inom förvaltningen går att lita på, vad har jag då för anledning att misstro människor i allmänhet?

Staffan Kumlin och Bo Rothstein har studerat sambandet mellan å ena sidan människors erfarenhet av olika sorters välfärdsprogram och andra sidan mellanmänsklig tillit. De finner en koppling till tillit som är beroende av om det är fråga om de är delar av välfärden som är universell eller behovsprövad; den förstnämnda typen av välfärd bygger tillit, den sistnämnda bryter ner tillit. Enligt Rothstein och Kumlin beror detta på att behovsprövade välfärdsprogram leder till att människor misstänker att fusk och oegentligheter kan påverka fördelningen av välfärden, vilket i sin tur väcker misstro mot andra människor (Rothstein & Kumlin, 2005).

Invandring och etnisk segregation sänker tilliten

Om förtroende för institutioner, eller erfarenhet av en viss typ av välfärdsinstitutioner, kan höja tilliten har invandring och etnisk mångfald visat sig ha en motsatt effekt. Många studier har undersökt kopplingen mellan etnisk härkomst och tillit. Inte minst har en inflytelserik publikation av Robert Putnam (2007) följts upp av en stor mängd forskning, inklusive studier genomförda i en göteborgsk kontext (Arkhed & Solevid, 2017).

När det gäller hur invandring påverkar tilliten finns åtminstone tre tänkbara mekanismer. En föreslagen mekanism – som vi kan kalla importteorin – handlar om att invandrare från länder med lägre tillit tar med sig misstron till sitt nya hemland, där denna attityd kan spridas i samhället och växa sig stark i vissa områden eller inom vissa grupper. En andra mekanism handlar om interaktionen mellan invandrare och den etniska majoriteten. Den så kallade konfliktteorin (conflict theory) gör gällande att detta möte kan sänka den generella tilliten, inte minst bland majoritetsbefolkningen, samtidigt som solidariteten med ingruppen stärks (Dinesen & Sønderskov, 2015). Motorn i konfliktteorin, det som leder till lägre tillit, är konflikten över begränsade resurser – materiella eller symboliska. En tredje, omdebatterad och dyster mekanism är lanserad av Robert Putnam. Insynöringsteorin (constrict theory) går ut på att människor tenderar att isolera sig i etniskt diversifierade miljöer. Det innebär att all form av tillit blir lidande – även den inom gruppen. Resultaten blir en upplösning eller försvagning av kollektivets gemensamma normer (Putnam, 2007).

Många studier av kopplingen mellan etnisk mångfald och tillit har gjorts under de senaste tjugo åren. I en granskning av 87 tidigare studier visar det sig att samtliga finner ett negativt samband mellan etnisk mångfald och tillit. Den goda nyheten är att effekten inte är särdeles stark, särskilt inte när det gäller generaliserad social tillit, det vi oftast benämner mellanmänsklig tillit, till utgrupper (Dinesen m fl, 2020). På frågan om varför tilliten går ner av etnisk mångfald är litteraturen inte alls lika tydlig – mer forskning behövs för att belysa vilka mekanismer som påverkar.

Det finns så klart skäl att fråga sig om det finns metoder för att dämpa den negativa effekten av etnisk mångfald på tillit. Relativt få studier finns på detta område, men några forskare har fokuserat på hur lokala integrationsinitiativ (invandras tillträde till delar av arbetsmarkanden) eller ekonomisk jämlikhet kan påverka (Gundelach & Manatschal, 2017; Kesler & Bloemraad, 2010). Ytterligare forskning baserad på panelstudier i utsatta områden visar att en starkare överordnad identitet är positiv för både tillit och förtroende. En starkare lokal respektive nationell identitet har positivt samband med lokalt respektive nationellt betingad tillit och institutionsförtroende bland boende i Östra Bergsjön och Hjällbo (Esaiasson & Sohlberg, 2020). Men även tidigare nämnda Bo Rothstein och Staffan Kumlin kan sägas ha bidragit härvidlag. I en studie visar de att likabehandling med avseende på fördelningen av välfärdstjänster har en tillitsskapande effekt som är starkare bland utrikesfödda än bland svenskar (Kumlin & Rothstein, 2010).

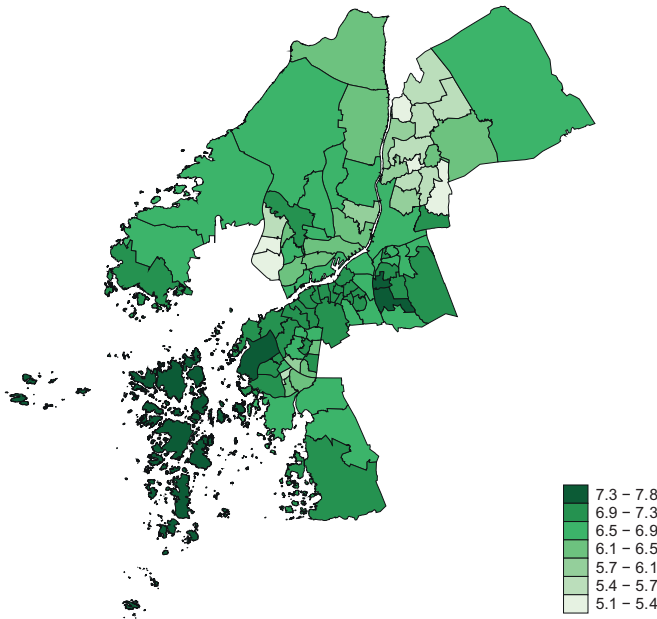
Mot bakgrund av den forskning som belyser sambandet mellan förtroende och tillit och de studier som argumenterar för att integrationspolicy och institutioner kan dämpa den negativa effekten av etnisk mångfald på tillit intresserar vi oss för hur göteborgarnas förtroende för institutioner påverkar kopplingen mångfald-tillit i den göteborgska kontexten. Det är inte orimligt att vissa typer av institutioner har kapacitet att skapa integration, och därmed ha en dämpande effekt på det negativa sambandet mellan mångfald och tillit.

H1: Förtroende för samhällsinstitutioner har ett positivt samband med mellanmänsklig tillit.

H2: Den mellanmänskliga tilliten är lägre i områden med en högre andel utrikesfödda och högre i områden med lägre andel utrikesfödda.

H3: Sambandet mellan förtroende för samhällsinstitutioner och mellanmänsklig tillit är starkare i områden med högre andel utrikesfödda än i områden med lägre andel utrikesfödda.

Figur 1 Mellanmänsklig tillit i Göteborg (karta, primärområden), 2016–2020

Kommentar: Ljusgröna områden har lägre tillit, mörkgröna områden högre tillit. Frågeformulering: Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svarsalternativ på en skala från 0 till 10, 0 = Det går inte att lita på människor i allmänhet och 10 = Det går att lita på människor i allmänhet. Högsbo och Arendal är exkluderade från kartan på grund av att det saknas observationer från dessa områden. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

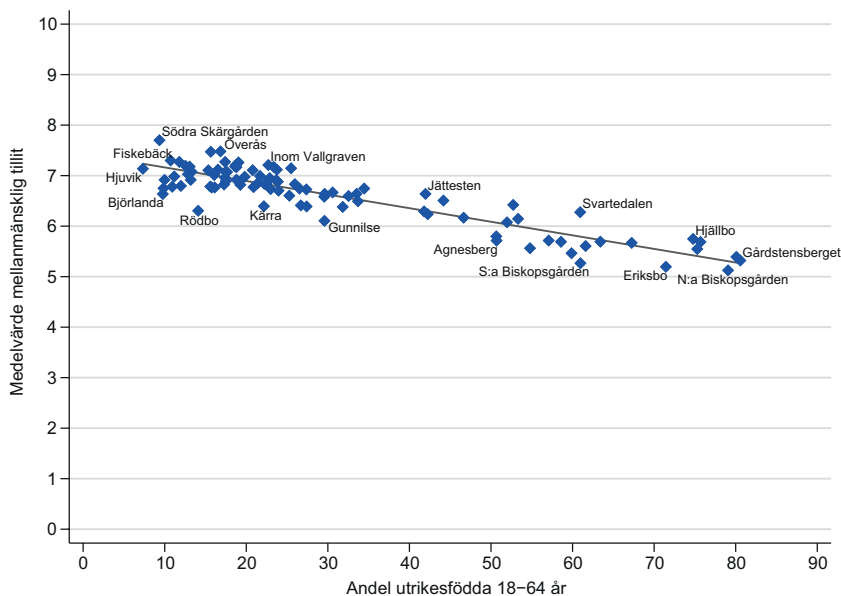
Resultat

Figur 1 är en karta över nivån på den mellanmänskliga tilliten i Göteborgs primärområden. Den ger en bild av den stora variationen i tillit som finns inom Göteborg. För att ytterligare illustrera skillnaderna, låt oss ta båt- och spårvagnsresan från Södra Skärgården till Biskopsgården. I Södra Skärgården är nivån på tilliten högst i staden. På den 11-gradiga tillits-skalan är den genomsnittliga nivån på tilliten

över åren 2016 till 2020 7,8. Omvänt är tilliten i Norra Biskopsgården bland de lägsta, i genomsnitt under dessa år är den 5,1 på samma skala. Vi kan också notera att tilliten är lägre i flera områden i nordost, medan den är högre i flera kustnära områden i väster samt i centrala Göteborg och i östra centrum.

Som nämnades tidigare finns det en omfattande forskningslitteratur som behandlar kopplingen mellan etnisk mångfald och mellanmännisklig tillit. Figur 2 ger en bild av hur detta samband ser ut i Göteborgs primärområden och kompletterar därmed kartan från figur 1. Sambandet är mycket starkt med en korrelation på -0.90 och visar att ju större andel utrikesfödda invånare 18–64 år det bor i ett område, desto lägre är nivån på den mellanmänniskliga tilliten.

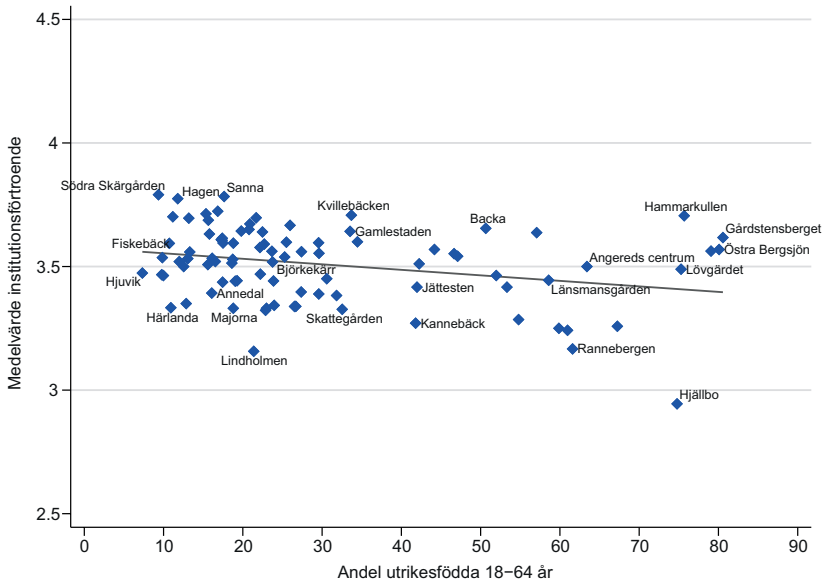
Figur 2 Sambandet mellan andel utrikesfödda och mellanmännisklig tillit på primärområdesnivå i Göteborg

Kommentar: Den vertikala y-axeln visar medelvärdet mellan 0 och 10 per primärområde på frågan 'Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?' 0=Det går inte att lita på människor i allmänhet, 10=Det går att lita på människor i allmänhet. Ju högre värde på y-axeln, desto högre är tilliten till andra människor. Den horisontella x-axeln visar andel utrikesfödda i primärområdet och visar medelvärdet åren 2016–2019. Korrelationen mellan andel utrikesfödda 18–64 år och mellanmännisklig tillit på primärområdesnivå är -0.90 . Motsvarande korrelationer på primärområdesnivå mellan mellanmännisklig tillit och medianinkomst är $.76$ och mellanmännisklig tillit och andel eftergymnasial utbildning är $.82$. Med andra ord ökar tilliten i primärområdet ju högre medianinkomst och ju högre andel med eftergymnasial utbildning, men minskar ju högre andel utrikesfödda.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Figur 3 Samband mellan andel utrikesfödda och genomsnittligt institutionsförtroende på primärområdesnivå i Göteborg, 2020

Kommentar: Y-axeln visar medelvärdet på ett institutionsförtroende-index som varierar mellan 1 (Mycket litet förtroende) och 5 (Mycket stort förtroende), det vill säga, ju högre värde på y-axeln, desto högre är förtroendet för institutionerna. Indexet bygger på svaren på frågan 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner sköter sitt arbete?' För varje institution (polisen, sjukvården, skolan och förskolan, äldreomsorgen) är svarsalternativen 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' respektive 'Mycket litet förtroende' (skalan är vänt i indexet). Indexet mäter således varje svarspersons genomsnittliga förtroende för polisen, sjukvården, skolan och äldreomsorgen (Cronbach's alpha .74) och i figuren visas genomsnittet bland alla svarande i ett primärområde. X-axeln visar andel utrikesfödda 18–64 år i primärområdet och visar medelvärdet åren 2016–2019. Korrelationen mellan andel utrikesfödda och institutionsförtroende på primärområdesnivå är -0.28 , vilket är betydligt svagare korrelation jämfört med figur 2 (utrikesfödda och mellanmännisklig tillit).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Liksom tillit är förtroende för institutioner också delvis kopplat till etnisk mångfald på primärområdesnivå. Ju högre andel personer födda utanför Sverige, desto lägre är förtroendet för de fyra institutioner (polisen, sjukvården, skolan och förskolan, äldreomsorgen) som tillsammans bildar förtroendeindexet på y-axeln. Men även om sambandet är signifikant är det inte alls lika tydligt som för tillit, korrelationen ligger på -0.28 . Att sambandet är svagare är särskilt tydligt bland svarspersoner i primärområden med en högre andel utrikesfödda. Svarspersoner i Hammarkullen, Gårdsten och Östra Bergsjön har tydligt högre institutionsförtroende än svarspersoner i andra områden.

soner från till exempel Hjällbo och Rannebergen, trots att samtliga områden har en hög andel utrikesfödda. Resultat från panelstudier och intervjuer med invånare i Hjällbo och Östra Bergsjön visar att förtroendet för svenska samhällsmyndigheter generellt sätt inte är lägre i dessa områden än bland svenskar i allmänhet (Esaiasson, 2020), trots att den (begränsade) tidigare forskningen ofta lyfter fram att så skulle vara fallet (Esaiasson & Sohlberg, 2020).

De två figurerna vi hittills presenterat handlar dock om hur sambanden ser ut på primärområdesnivå, vilket mäter svarspersonernas genomsnittliga tillit och förtroende i ett primärområde. Men de huvudsakliga forskningsfrågor och hypoteser vi ställer i kapitlet handlar om hur sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser ut på *individnivå* och hur detta samband påverkas av kontextuella omständigheter, andel utrikesfödda, som vi kan mäta på primärområdesnivå. Tabell 1 ger information om vilka från tidigare forskning kända individ- och kontextfaktorer som påverkar mellanmänsklig tillit (Sønderskov & Dinesen, 2016). I tabellen provas också H1, det vill säga att förtroende för institutioner har ett positivt samband med mellanmänsklig tillit, och H2, att andel utrikesfödda i primärområdet påverkar tillit.

Resultaten i tabell 1 bekräftar såväl hypotes 1 som 2 samt andra etablerade mönster. Allt annat lika är den förväntade mellanmänskliga tilliten högre bland personer som har ett högre institutionsförtroende jämfört med personer som har ett lågt institutionsförtroende – det ger stöd för hypotes 1. Den predicerade skillnaden i tillit mellan personer med mycket lågt och mycket högt institutionsförtroende är ca 1,3 på den 11-gradiga tillitsskalan. Vidare är tilliten också högre bland kvinnor, medelålders och äldre, högutbildade, personer födda i Sverige samt bland personer som bor i områden med lägre andel utrikesfödda. Det sistnämnda stödjer hypotes 2.

Det ska påpekas att de predicerade skillnaderna i mellanmänsklig tillit är större mellan personer med olika mycket institutionsförtroende än mellan personer med olika kön, ålder, utbildning, födelseland respektive mellan personer som bor i olika primärområden. Uttryckt på ett annat sätt är sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit starkare än sambanden mellan kön/ålder/utbildning/födelseland/primärområde och mellanmänsklig tillit, när faktorerna också kontrolleras för varandra.

Tabell A1 i appendix (modell 6) visar resultat som prövar hypotes 3, det vill säga *Sambandet mellan förtroende för samhällsinstitutioner och mellanmänsklig tillit är starkare i områden med högre andel utrikesfödda än i områden med lägre andel utrikesfödda*. För att testa hypotesen använder vi oss av en så kallad interaktion, det vill säga, vi testar om sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser olika ut beroende på i vilket primärområde svarspersonerna bor. Resultaten visar att sambandet *inte* varierar beroende på i vilket primärområde svarspersonerna bor, interaktionstermen är inte signifikant. Med andra ord, sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit ser ungefär likadant ut oavsett i vilket av stadens områden svarspersonerna bor.

Tabell 1 Predicerade medelvärden för mellanmänsklig tillit efter institutionsförtroende, kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, arbetsmarknadssituation, födelseland och andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

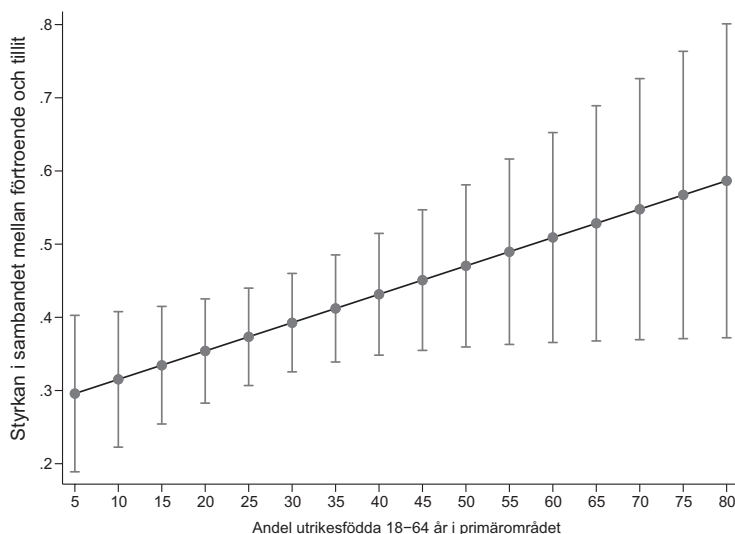
	Predicerat värde Mellanmänsklig tillit (0-10, 10=Man kan lita på människor i allmänhet)
Institutionsförtroende	
Mycket lågt förtroende	5,40
Mycket högt förtroende	7,67
Kön	
Man	6,74
Kvinna	6,92
Åldersgrupp	
16–29 år	6,35
30–49 år	6,79
50–64 år	7,04
65–85 år	7,03
Utbildning	
Lägst utbildning (Grundskola eller motsvarande)	6,19
Högst utbildning (examen från universitet/högskola)	7,19
Hushållsinkomst	
Låg inkomst (<300 000 SEK/år)	6,70
Hög inkomst (>700 000 SEK/år)	6,87
Arbetsmarknadssituation	
Arbetar	6,84
Arbetslös/i arbetsmarknadsåtgärder	6,63
Födelseland	
Född utomlands	6,48
Född i Sverige	6,91
Andel utrikesfödda 18-64 år i primärområdet	
10	7,01
30	6,79
50	6,57
70	6,35

Kommentar: De predicerade värdena av de oberoende variablerna på mellanmänsklig tillit baseras på en flernivåmodell med 3334 individer i 88 primärområden där institutionsförtroende är specificerat som random slope och tillåts variera mellan primärområden och där samtliga ovan nämnda variabler är inkluderade och kontrollerade för varandra. Samtliga variabler förutom hushållsinkomst och arbetsmarknadssituation uppvisar signifikant samband med mellanmänsklig tillit. Då enkätfrågorna om institutionellt förtroende inte finns med i undersökningarna 2016–2019 baseras resultaten i tabellen enbart på 2020 års undersökning. Fullständig tabell med regressionskoefficienter och p-värden återfinns i appendix (tabell A1, modell 5).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

För att ytterligare fördjupa våra resultat har vi också använt indikatorerna på förtroende för polisen, sjukvården, skolan/förskolan respektive äldrevården som egna oberoende variabler i våra analyser av tillit. I samtliga fall är det så att högre förtroende för polisen, sjukvården, skolan och förskolan respektive äldrevården också är förknippat med högre mellanmänsklig tillit, det vill säga vi får ytterligare stöd för vår första hypotes. För tre av fyra institutioner (polisen, sjukvården och äldrevården) hittar vi dock ingen signifikant interaktion med variabeln andel utrikesfödda i primärområdet, det vill säga sambanden mellan förtroende och tillit ser inte olika ut beroende på vart man bor vilket ju var förväntningen i hypotes 3 (se tabell A2 i appendix). Resultaten för sambandet mellan förtroende för skolan och förskolan och mellanmänsklig tillit ser dock annorlunda ut.

Figur 4 Predicerat samband (med 95% konfidensintervall) mellan förtroende för skolan/förskolan och mellanmänsklig tillit, vid olika andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

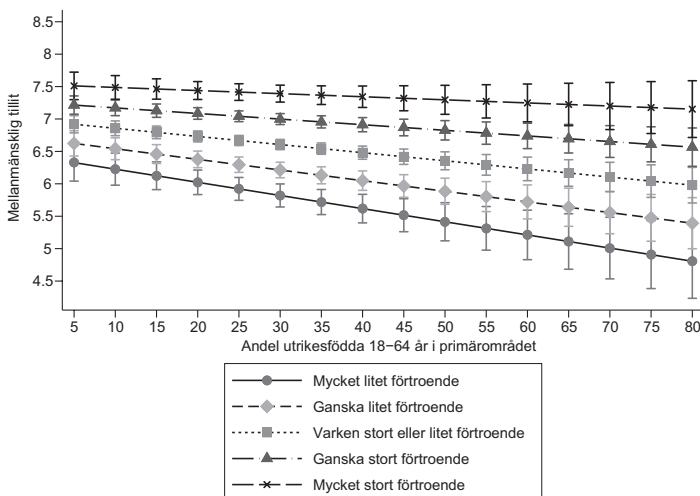
Kommentar: Resultaten i figuren baseras på en flernivåmodell med svarspersoner boende i olika primärområden, där förtroende för skolan/förskolan utgör interaktionsterm, och där förtroende för skolan också är definierat som random slope och tillåts variera mellan primärområden. Figuren illustrerar det genomsnittliga sambandet (fixed part). Övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden (de är kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, svensk/utländsk bakgrund, arbetslöshet och nöjd med livet). Fullständig tabell återfinns i Appendix (se tabell A2, modell 6).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Figur 4 visar hur mycket en enhets ökning av förtroende för skolan och förskolan påverkar mellanmänsklig tillit, vid olika andel utrikesfödda i primärområdet, när övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden. Linjen lutar uppåt vilket i

det här sammanhanget betyder att sambandet mellan förtroende för skolan/förskolan och tillit blir starkare ju högre andel utrikesfödda som bor i primärområdet. Bland svarspersoner i områden med låg andel utrikesfödda är sambandet mellan förtroende och tillit ungefär 0.30 medan motsvarande samband närmar sig 0.60 bland svarspersoner i områden med hög andel utrikesfödda. Det här betyder att vid låg andel utrikesfödda i primärområdet är det mindre skillnad i mellanmännisklig tillit mellan personer med olika mycket förtroende för skolan/förskolan. Ju högre andel utrikesfödda i primärområdet, desto större blir skillnaderna i tillit mellan personer med olika högt förtroende för skolan/förskolan.

Figur 5 Predicerad nivå av mellanmännisklig tillit (med 95% konfidensintervall) vid olika grad av förtroende för skolan/förskolan och andel utrikesfödda i primärområdet, 2020

Kommentar: Resultaten i figuren baseras på en flernivåmodell med svarspersoner boende i olika primärområden, där förtroende för skolan/förskolan utgör interaktionsterm, och där förtroende för skolan också är definierat som random slope och tillåts variera mellan primärområden. Figuren illustrerar det genomsnittliga sambandet (fixed part). Övriga variabler i modellen hålls vid sina medelvärden (de är kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, svensk/utländsk bakgrund, arbetslöshet och nöjd med livet). Fullständig tabell återfinns i appendix (se tabell A2, modell 6).

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

För att förstå hur detta samband ser ut mer i detalj kan vi titta på figur 5 som istället visar hur grad av förtroende predicerar tillit, vid olika andel utrikesfödda i området. Y-axeln representerar mellanmännisklig tillit, där högre värde betyder större tillit till andra människor. I figuren ser vi just hur skillnaderna i tillit mellan personer med olika mycket förtroende för skolan/förskolan ökar när andelen

utrikesfödda i primärområdet ökar. Men det figuren framförallt visar är att det är bland personer med lägre institutionsförtroende (linje med cirkel respektive romb) som tilliten minskar ju högre andel utrikesfödda det bor i primärområdet. Personer med högt institutionsförtroende (linje med stjärna respektive triangel) förändrar inte nämnvärt sin tillit till andra människor när andelen utrikesfödda i området ökar. Med andra ord kan det vara så att goda erfarenheter av skolan och förskolan eller fungerande skolverksamheter, manifesterat i ett högre förtroende för de båda verksamheterna, kan vara en tänkbar väg för att minska skillnader i mellanmänsklig tillit mellan invånare i stadens olika områden.

En skola i demokrati?

På 1600-talet befolkades Göteborg av holländare, skottar och tyskar. Idag kommer människor från hela världen; fränsett Sverige är de vanligaste födelseländerna i Göteborg Irak, Iran och Finland. Men Göteborg är inte bara en invandrarstad, det är också en segregerad stad. Spårvagnsresan från Biskopsgården till Örgryte är en journalistisk klassiker som tydligt visar på de skillnader i livsvillkor som finns i staden. Skillnaden i förväntad återstående medellivslängd mellan resursstarka och resurssvaga områden i staden skiljer sig upp till 7,5 år för kvinnor och 9,1 år för männen. Andelen utrikesfödda bland 18–64-åringar varierar mellan 7 (Hjuvik) och 80 (Gårdstensberget och Östra Bergsjön) procent i stadens primärområden.

Vilka utmaningar innebär segregationen i Göteborg för den lokala demokratin? Vilka utmaningar innebär invandring och etnisk segregation för den så viktiga tilliten människor emellan? Finns det skyddsfaktorer för tilliten i en segregerad stad? Svar på dessa frågor utgör viktiga pusselbitar för att bättre förstå politiken och demokratin i Göteborg och är avgörande för vår fyrahundraårigs framtida hälsa och vitalitet.

Utgångspunkten för detta kapitel är den stora betydelse som förtroende för samhällsinstitutioner och tillit har för den fungerande demokratin. Vidare finns idag starka belägg för att segregation på etnisk grund leder till lägre tillit – en koppling som också gör sig gällande i Göteborg (Solevid & Arkhede, 2017). Samtidigt lyfter forskningen fram en väg till högre tillit; det förtroende som välfungerande institutioner åtnjuter kan öka tilliten mellan människor.

Den empiriska undersökningen i detta kapitel har testat tre hypoteser. De två första får stöd i analysen. Även i Göteborg finns ett positivt samband mellan förtroende och tillit. Därtill bekräftar vi såväl tidigare internationella studier, som studier av Göteborg; det finns en koppling mellan andel invandrare i bostadsområdet och tillit. Ju högre andel invandrare som bor i ett område desto lägre är tilliten mellan människor.

Förväntningen i vår tredje hypotes var att styrkan på sambandet mellan förtroende och tillit är beroende av andelen invandrare i området – ju högre andel utrikesfödda, ju starkare samband. Hypotesen får ett mycket begränsat stöd. Sambandet mellan

förtroende-indexet och tillit förefaller vara oberoende av andelen utrikesfödda i bostadsområdet. Men analysen visar på ett intressant samband mellan det specifika förtroendet för skola och förskola, andelen utrikesfödda i området och tillit. Kopplingen mellan tillit och förtroende för skolan/förskolan är starkare i områden med hög andel invandrare. Bland personer som hyser mycket högt förtroende för skolan och förskolan påverkar inte en hög andel utrikesfödda tilliten negativt i lika stor utsträckning som för de som har ett lågt förtroende för skola/förskola.

Resultaten från detta kapitel lämnar viktiga bidrag till diskussionen kring förtroende, tillit och segregation. För det första sätter resultaten fingret på att förtroendegivande offentliga institutioner troligen kan stärka tilliten mellan människor i Göteborg. Denna studie är visserligen inte designad för att fastställa pilens riktning – om det är förtroende som påverkar tillit, eller tvärtom – men mot bakgrund av den befintliga forskningen är det en rimlig tolkning. För det andra visar resultaten på den kraft som välfungerande och förtroendeingivande skol- och förskoleverksamhet har för att upprätthålla tilliten. Av mycket central betydelse är att förtroende för skolan och förskolan verkar kunna vara en skyddsfaktor mot misstroende, särskilt i områden med hög andel utrikesfödda.

Sammantaget vittnar detta kapitel om att ambitiösa försök att förbättra verksamheten i kommunens kärnområden kan betala sig i form av högre tillit. Det är en god nyhet för demokratin och för staden Göteborg.

Referenser

- Arkhed, S., & Solevid, M. (2017). Mellanmänsklig tillit i en segregerad stad. *U. Andersson, & A. Bergström, En brokig gemenskap*, 29-47. SOM-institutet: Göteborgs universitet.
- de Fine Licht, K. & B. Brülde (2021). "On Defining "Reliance" and "Trust": Purposes, Conditions of Adequacy, and New Definitions." *Philosophia*.
- Delhey, J., & Newton, K. (2005). Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism? *European sociological review*, 21(4): 311-327.
- Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2012). Trust in a time of increasing diversity: On the relationship between ethnic heterogeneity and social trust in Denmark from 1979 until today. *Scandinavian Political Studies*, 35(4): 273-294.
- Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2015). Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context. *American Sociological Review*, 80(3): 550-573.
- Dinesen, P. T., Schaeffer, M., & Sønderskov, K. M. (2020). Ethnic diversity and social trust: A narrative and meta-analytical review. *Annual Review of Political Science*, 23: 441-465.
- Esaiaasson, P. (2020). *Förorten – ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.

- Esaiasson, P & Sohlberg, J. (2020). "Caulking the social fabric. How national and local identities promote pro-social attitudes in European diverse and disadvantaged neighborhoods": Working paper no 29. The Program on Governance and Local Development (GLD). Göteborg: Göteborgs universitet. <https://gld.gu.se/media/1693/gld-working-paper-29-final.pdf> (senast nedladdad 2021-09-10).
- Grimmelikhuijsen, S. & E. Knies (2017). "Validating a scale for citizen trust in government organizations." *International Review of Administrative Sciences*, 83(3): 583-601.
- Gundelach, B., & Manatschal, A. (2017). Ethnic diversity, social trust and the moderating role of subnational integration policy. *Political Studies*, 65(2), 413-431.
- Herrerros, F., & Criado, H. (2008). The State and the Development of Social Trust. *International Political Science Review*, 29(1), 53-71.
- Hetherington, M. J. (1998). "The political relevance of political trust." *American political science review*, 92(4): 791-808.
- Kesler C., & Bloemraad I. (2010). Does immigration erode social capital? The conditional effects of immigration-generated diversity on trust, membership, and participation across 19 countries, 1981–2000. *Canadian Journal of Political Science*, 43(2): 319–47.
- Kumlin, S., & Rothstein, B. (2005). Making and breaking social capital: The impact of welfare-state institutions. *Comparative political studies*, 38(4): 339-365.
- Kumlin, S., & Rothstein, B. (2010). Questioning the new liberal dilemma: immigrants, social networks, and institutional fairness. *Comparative Politics*, 43(1): 63-80.
- Nannestad, P. (2008). "What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything?" *Annual Review of Political Science*, 11(1): 413-436.
- Putnam, R. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*, Simon and Schuster. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies*, 30(2), 137-174.
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The state and social capital: An institutional theory of generalized trust. *Comparative politics*, 40(4): 441-459.
- Sønderskov, K. M. and P. T. Dinesen (2014). "Danish exceptionalism: Explaining the unique increase in social trust over the past 30 years." *European Sociological Review*, 30(6): 782-795.
- Sønderskov, K. M. and P. T. Dinesen (2016). "Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust." *Political Behavior*, 38(1): 179-202.
- Uslaner, E. M., & Brown, M. (2005). Inequality, trust, and civic engagement. *American politics research*, 33(6), 868-894.

APPENDIX

Tabell A1 Sambandet mellan institutionsförtroende och mellanmännisklig tillit (flernivåregression, ostandardiserade regressionskoefficienter med standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Mellanmännisklig tillit (0=Det går inte att lita på människor i allmänhet – 10=Det går att lita på människor i allmänhet)					
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Förtroendeindex (1-5, 5=Mycket stort förtroende)		0.772*** (0.045)	0.758*** (0.044)	0.571*** (0.043)	0.571*** (0.043)	0.534*** (0.079)
Andel utrikesfödda (18-64 år) i primärområdet			-0.026*** (0.002)	-0.011*** (0.002)	-0.011*** (0.002)	-0.016 (0.009)
Kvinna				0.170* (0.066)	0.171** (0.066)	0.172** (0.066)
Åldersgrupp (16-29 år referenskategori)						
30-49 år				0.440*** (0.101)	0.439*** (0.101)	0.437*** (0.101)
50-64 år				0.682*** (0.106)	0.685*** (0.106)	0.684*** (0.106)
65-85 år				0.670*** (0.105)	0.675*** (0.106)	0.673*** (0.106)
Utbildning (Låg utbildning referenskategori)						
Medellåg utbildning				0.242 (0.133)	0.241 (0.133)	0.239 (0.133)
Medelhög utbildning				0.560*** (0.131)	0.559*** (0.131)	0.556*** (0.131)
Hög utbildning				1.003*** (0.127)	0.999*** (0.127)	0.997*** (0.127)
Hushållsinkomst (<300 000 kr/år referenskategori)						
301 000 – 700 000 kr/år				0.161 (0.091)	0.163 (0.091)	0.165 (0.091)
>700 000 kr/år				0.169 (0.104)	0.174 (0.104)	0.175 (0.104)
Arbetslös				-0.207 (0.150)	-0.206 (0.150)	-0.203 (0.150)
Född i Sverige				0.424*** (0.092)	0.425*** (0.091)	0.426*** (0.091)
Nöjd med livet (1-4, 4=Mycket nöjd)				0.841*** (0.056)	0.841*** (0.056)	0.840*** (0.056)
Förtroendeindex x Andel utrikesfödda i primärområdet						0.001 (0.002)
Konstant	6.758*** (0.068)	4.046*** (0.170)	4.850*** (0.175)	0.640* (0.278)	0.637* (0.278)	0.772* (0.368)
sd(Förtroendeindex)					0.033*** (0.019)	0.033*** (0.019)
sd(Konstant)	2.104*** (0.026)	2.017*** (0.025)	2.015*** (0.025)	1.879*** (0.023)	1.877*** (0.023)	1.877*** (0.023)
sd(Residual)					0.000 (0.000)	0.000 (0.000)
ICC	0.056	0.051	0.004	0.002	0.000	0.000
Log liklihood	-7258.802	-7116.248	-7072.479	-6837.092	-6836.754	-6836.598
N (individer)	3334	3334	3334	3334	3334	3334
N (primärområden)	88	88	88	88	88	88

Kommentar: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Tabell 1 i kapitlet baseras på modell 5 (här provas hypotes 1 och 2). Hypotes 3 provas i modell 6. **Källa:** SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Tabell A2 Sambandet mellan förtroende för fyra olika institutioner och mellanmänsklig tillit (flernivåregression, ostandardiserade regressionskoefficienter med standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Mellanmänsklig tillit (0-10, 10=Det går att lita på människor i allmänhet)							
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7	Modell 8
Förtroende för polisen (1-5, 5=Mycket stort förtroende)	0.288*** (0.034)	0.299*** (0.062)						
Förtroende för sjukvården (1-5, 5=Mycket stort förtroende)			0.322*** (0.034)	0.356*** (0.061)				
Förtroende för skolan/förskolan (1-5, 5=Mycket stort förtroende)					0.381*** (0.034)	0.277*** (0.063)		
Förtroende för äldreården (1-5, 5=Mycket stort förtroende)							0.300*** (0.030)	0.290*** (0.055)
Andel utrikesfödda (18-64 år) i primärområdet	-0.011*** (0.002)	-0.009 (0.007)	-0.010*** (0.002)	-0.006 (0.007)	-0.011*** (0.002)	-0.024*** (0.007)	-0.012*** (0.002)	-0.013* (0.006)
Förtroende för polisen x Andel utrikesfödda		-0.000 (0.002)						
Förtroende för sjukvården x Andel utrikesfödda				-0.001 (0.002)				
Förtroende för skolan x Andel utrikesfödda						0.004* (0.002)		
Förtroende för äldreården x Andel utrikesfödda								0.000 (0.002)
Kvinna	0.103 (0.067)	0.103 (0.067)	0.189** (0.067)	0.189** (0.067)	0.159* (0.067)	0.164* (0.067)	0.200** (0.067)	0.201** (0.067)
Åldersgrupp (16-29 år referenskategori)								
30-49 år	0.372*** (0.102)	0.373*** (0.102)	0.434*** (0.102)	0.436*** (0.102)	0.425*** (0.101)	0.418*** (0.101)	0.419*** (0.102)	0.419*** (0.102)
50-64 år	0.567*** (0.107)	0.566*** (0.107)	0.630*** (0.107)	0.631*** (0.107)	0.715*** (0.107)	0.708*** (0.107)	0.719*** (0.107)	0.719*** (0.107)
65-85 år	0.513*** (0.108)	0.513*** (0.108)	0.605*** (0.107)	0.607*** (0.107)	0.745*** (0.107)	0.736*** (0.107)	0.750*** (0.107)	0.750*** (0.107)
Utbildning (Låg utbildning referenskategori)								
Medellåg utbildning	0.197 (0.135)	0.198 (0.135)	0.209 (0.135)	0.211 (0.135)	0.244 (0.134)	0.239 (0.134)	0.292* (0.134)	0.291* (0.134)
Medelhög utbildning	0.519*** (0.133)	0.520*** (0.133)	0.514*** (0.132)	0.517*** (0.132)	0.554*** (0.132)	0.549*** (0.132)	0.590*** (0.132)	0.588*** (0.132)
Hög utbildning	0.991*** (0.129)	0.991*** (0.129)	0.998*** (0.129)	0.999*** (0.129)	0.998*** (0.128)	0.993*** (0.128)	1.041*** (0.128)	1.040*** (0.128)
Hushållsinkomst (<300 000 kr/år referenskategori)								
301 000 – 700 000 kr/år	0.134 (0.092)	0.134 (0.092)	0.154 (0.092)	0.153 (0.092)	0.173 (0.092)	0.178 (0.092)	0.177 (0.092)	0.177 (0.092)
>700 000 kr/år	0.123 (0.106)	0.122 (0.106)	0.155 (0.106)	0.154 (0.106)	0.191 (0.105)	0.199 (0.105)	0.216* (0.105)	0.217* (0.105)
Arbetslös	-0.200 (0.152)	-0.201 (0.152)	-0.177 (0.152)	-0.182 (0.152)	-0.242 (0.151)	-0.241 (0.151)	-0.240 (0.151)	-0.239 (0.152)
Född i Sverige	0.424*** (0.093)	0.424*** (0.093)	0.391*** (0.093)	0.393*** (0.093)	0.487*** (0.092)	0.489*** (0.092)	0.528*** (0.092)	0.530*** (0.093)
Nöjd med livet (1-4, 4=Mycket nöjd)	0.939*** (0.056)	0.939*** (0.056)	0.905*** (0.056)	0.907*** (0.056)	0.900*** (0.055)	0.896*** (0.055)	0.937*** (0.055)	0.936*** (0.055)
Konstant	1.371*** (0.273)	1.327*** (0.336)	1.219*** (0.274)	1.082*** (0.342)	1.063*** (0.273)	1.433*** (0.331)	1.323*** (0.267)	1.356*** (0.303)
sd(Förtroende)	0.043*** (0.017)	0.043*** (0.017)	0.032*** (0.020)	0.032*** (0.020)	0.040*** (0.017)	0.040*** (0.017)	0.031*** (0.021)	0.031*** (0.021)
sd(Konstant)	0.000 (0.005)	0.000 (0.005)	0.000 (0.001)	0.000 (0.001)	0.000*** (0.000)	0.000 (0.000)	0.000 (.)	0.000 (.)
sd(Residual)	1.903*** (0.024)	1.903*** (0.024)	1.901*** (0.024)	1.901*** (0.024)	1.886*** (0.023)	1.885*** (0.023)	1.892*** (0.024)	1.892*** (0.024)
Log likelihood	-6885.881	-6885.855	-6873.610	-6873.386	-6815.983	-6814.010	-6836.679	-6836.653
N (individer)	3334	3334	3332	3332	3315	3315	3322	3322
N (primärömråden)	88	88	88	88	88	88	88	88

Kommentar: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Figur 4 och 5 i kapitlet baseras på modell 6.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2020 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.